

PHÁT HUY VAI TRÒ CỦA GIÀ LÀNG TRONG GIỮ GÌN VÀ PHÁT TRIỂN GIÁ TRỊ VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ ở tỉnh Quảng Nam hiện nay

TS LÊ VĂN LIÊM

Học viện Chính trị khu vực III

Quảng Nam có vị trí địa lý vô cùng quan trọng, nằm trong vùng kinh tế trọng điểm miền Trung, diện tích tự nhiên hơn 10.408 km² với 18 đơn vị hành chính cấp huyện, trong đó có 9 huyện miền núi chiếm diện tích 74,2% so với toàn tỉnh, có 14 xã biên giới Việt - Lào với chiều dài 142,5km. Các xã biên giới thuộc hai huyện Tây Giang, Nam Giang là vùng đầu nguồn của hệ thống sông Vu Gia, nơi cung cấp nước sinh hoạt, nước sản xuất cho các huyện phía Bắc của tỉnh Quảng Nam và thành phố Đà Nẵng. Vùng miền núi Quảng Nam có vị trí chiến lược quan trọng trong các lĩnh vực kinh tế - xã hội, an ninh biên giới, môi trường sinh thái... là địa bàn cư trú của các dân tộc thiểu số (DTTS) từ lâu đời, bao gồm dân tộc: Cơ Tu, Xơ Đăng (gồm các nhóm Xơ teng, Mơ nâm, Cà dong), Gié - Triêng (gồm các nhóm Bhnoong, Ve, Tà riềng) và Cor; tập trung ở 72 xã tại các huyện: Đông Giang, Tây Giang, Nam Giang, Phước Sơn, Nam Trà My, Bắc Trà My và một số xã ở các huyện: Đại Lộc, Núi Thành, Tiên Phước, Tam Kỳ, Hiệp Đức.

Do điều kiện tự nhiên và nét đặc thù về xã hội mà từ xưa đến nay trong một bản (làng) dân cư của đồng bào các dân tộc thiểu số thường suy tôn “già làng, trưởng bản”, đa số già làng, trưởng bản được cộng đồng suy tôn là những người có uy tín cao, am hiểu và nắm các luật tục, những quy định thành văn hoặc bất thành văn. Họ đóng vai trò như là người “thủ lĩnh” trong việc giải quyết những vấn đề phức tạp nảy sinh trong đời sống cộng đồng. Hiện nay,

toàn tỉnh có hơn 127.000 người dân tộc thiểu số (DTTS) sinh sống, chiếm 7,2% dân số toàn tỉnh, với 20 dân tộc anh em¹. Trong đồng bào DTTS trên địa bàn tỉnh có 397 người có uy tín, nhiều nhất là dân tộc Cơ Tu với 190 người.

Đội ngũ già làng trong vùng đồng bào dân tộc thiểu số trên địa bàn tỉnh chủ yếu là người cao tuổi, một số lão thành cách mạng, già làng, trưởng bản, là người được đồng bào quần chúng tín nhiệm. Các vị có khả năng tác động chi phối, tập hợp được đồng bào dân tộc thiểu số ở phạm vi của cộng đồng nơi họ sinh sống bằng lời nói, qua hành động hoặc bằng những quy ước của phong tục tập quán. Họ có sức lan tỏa và có ảnh hưởng đến cộng đồng trong việc vận động bà con phát triển kinh tế, xóa đói giảm nghèo, giữ gìn bản sắc văn hóa dân tộc, kết hợp hài hòa giữa luật tục và luật pháp, giữa truyền thống và hiện đại, thực hiện tốt các hoạt động tự quản tại cơ sở, xây dựng qui ước, hương ước trong từng cộng đồng dân cư...

Nhận thức được vai trò quan trọng của già làng, trưởng bản đối với việc phát triển kinh tế - xã hội, giữ vững an ninh, quốc phòng trên địa bàn tỉnh vừa là nhiệm vụ mang tính cấp bách, vừa có ý nghĩa chiến lược lâu dài, những năm qua, dưới sự lãnh đạo, chỉ đạo của Tỉnh ủy, UBND tỉnh, lực lượng già làng, trưởng bản thường xuyên kết hợp với cấp ủy, chính quyền, Mặt trận Tổ quốc, công an và các đoàn thể địa phương chủ động tuyên truyền, vận động đồng bào thực hiện các chính sách lớn của Đảng và Nhà nước như việc định canh, định cư, sinh đẻ có kế hoạch, xóa

đói giảm nghèo, xoá bỏ những hủ tục lạc hậu chống lại âm mưu lợi dụng vấn đề tôn giáo, dân tộc để chống phá cách mạng, xây dựng nếp sống văn minh, đẩy mạnh sản xuất, nâng cao đời sống vật chất, tinh thần cho nhân dân, tạo động lực cho sự ổn định và phát triển. Nhờ đó, tình hình an ninh chính trị, trật tự an toàn xã hội ở địa phương được đảm bảo. Sự đóng góp tích cực của các già làng, trưởng thôn, người có uy tín trong việc giáo dục, thuyết phục quần chúng nhân dân nơi cư trú chấp hành tốt chủ trương, chính sách của Đảng, pháp luật của Nhà nước đã bảo vệ tốt sự bình yên ở các thôn bản, bài trừ các tệ nạn xã hội, tham gia quản lý giáo dục, giúp đỡ những người lầm lỗi tại cộng đồng dân cư giúp họ hoàn lương trở thành người có ích trong xã hội. Đến nay, 100% xã ở các huyện miền núi có trường học, trạm y tế; có trụ sở thôn, nhà văn hóa sinh hoạt. Phong trào văn hóa, văn nghệ, thể dục, thể thao phát triển rộng khắp. Cuộc vận động “Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hoá ở khu dân cư” được nhân dân tích cực hưởng ứng, hầu hết các thôn đều xây dựng được quy ước, hương ước thôn bản, nhiều gia đình đã biết xây dựng các công trình vệ sinh, làm chuồng trại nuôi gia súc, gia cầm đảm bảo vệ sinh môi trường. Có được kết quả đó là nhờ sự đóng góp không nhỏ của đội ngũ già làng, trưởng bản, người có uy tín trên địa bàn các huyện. Họ vừa là người gương mẫu tiên phong thực hiện, vừa tuyên truyền vận động nhân dân làm theo.

Những năm qua, các già làng, người có uy tín luôn phát huy vai trò là hạt nhân trong việc tuyên truyền, vận động người dân chấp hành tốt các chủ trương của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước; bảo tồn phát huy giá trị văn hóa đồng bào DTTS.

Là một già làng người đồng bào Cơ Tu đã hơn 80 tuổi sống ở huyện Đông Giang, ông Y Kông biết chế tác và chơi được nhiều loại nhạc cụ. Việc truyền dạy những điệu múa, câu hát lý, đánh trống chiêng cho thế hệ trẻ của già Y Kông không chỉ góp phần lưu giữ những giá trị văn hóa, mà còn góp phần làm phong phú thêm đời sống tinh thần của người dân tộc Cơ Tu, như một cách níu giữ nét văn hóa độc đáo riêng có của dân tộc mình. Ông Đỗ Hữu Tùng, Phó Chủ tịch UBND huyện Đông Giang, tỉnh Quảng Nam cho biết: “Già làng Y Kông đã giáo dục cho thế hệ trẻ nhiều nét văn hoá tốt đẹp của đồng bào Cơ Tu trong đó có đánh

trống chiêng, múa tân tung da dă và dệt thổ cẩm. Những năm gần đây, già làng cũng có nhiều tích cực trong việc lưu truyền bản sắc văn hoá điều khắc gỗ của đồng bào Cơ Tu lâu nay đang dần bị mai một”².

Cũng như nhiều già làng khác, nghệ nhân A Lăng Đợi ở thôn Gừng, thị trấn P’rao (Đông Giang) là một trong những già làng tiêu biểu luôn được người dân tin yêu nể trọng và chính quyền tin tưởng, là một trong 26 nghệ nhân tiêu biểu ở địa phương. Trong các hoạt động giới thiệu quảng bá văn hóa Cơ Tu của huyện tổ chức, già làng đều tham gia nhiệt tình và có trách nhiệm. Du khách muốn tìm hiểu văn hóa Cơ Tu, huyện đều đưa đến nhà để ông hướng dẫn, biểu diễn nhạc cụ... Khi huyện xây dựng phương án mở lớp truyền dạy văn hóa Cơ Tu cho thế hệ trẻ, già làng A Lăng Đợi đã và đang tích cực tham gia truyền dạy cho bao thế hệ trẻ trong làng.

Ông A Lăng Mai, Trưởng Ban Dân tộc tỉnh Quảng Nam cho biết, không chỉ có già làng Y Kông, A Lăng Đợi, hiện nay, trong cộng đồng các đồng bào DTTS ở tỉnh Quảng Nam có gần 200 già làng vẫn âm thầm đóng góp cho địa phương, lưu giữ bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa các dân tộc.

Để kịp thời động viên, khích lệ già làng, người có uy tín trong vùng đồng bào DTTS, UBND tỉnh đã giao Ban Dân tộc phối hợp chặt chẽ với các sở ngành, địa phương thường xuyên chăm lo đời sống tinh thần lẫn vật chất cho người có uy tín trong đồng bào DTTS. Từ năm 2021 đến nay, tỉnh đã tổ chức hai chuyến tham quan (một chuyến nội tỉnh, một chuyến ngoại tỉnh) để 92 người có uy tín được đi giao lưu học tập. Trước đó, trong 12 năm (2012 - 2022), toàn tỉnh đã tổ chức 22 chuyến tham quan (8 chuyến do cấp tỉnh tổ chức và 14 chuyến do cấp huyện tổ chức) cho 542 lượt người có uy tín đi tham quan, giao lưu, học tập kinh nghiệm tại các tỉnh bạn. Hàng năm, tỉnh và các huyện đều tổ chức thăm hỏi tặng quà nhân dịp Tết Nguyên đán; tổ chức đón tiếp già làng có uy tín của các tỉnh bạn đến thăm, giao lưu với tỉnh Quảng Nam... Trong 12 năm qua, tỉnh đã tổ chức thăm, tặng quà cho 1.503 lượt người có uy tín nhân dịp Tết Nguyên đán hằng năm; thăm hỏi, tặng quà cho 14 lượt người có uy tín nhân dịp Tết của đồng bào DTTS; thăm hỏi, động viên 71 lượt người có uy tín bị ốm đau; 27 gia đình người có uy tín gặp khó khăn,

hoạn nạn; thăm viếng tám trường hợp người có uy tín và thân nhân người có uy tín qua đời...

Để tiếp tục phát huy vai trò “đầu tàu” của người có uy tín trong đồng bào DTTS, trong thời gian tới, cần có những giải pháp nhằm sớm tháo gỡ một số hạn chế sau:

Một trong những hạn chế nội tại, là phần lớn người có uy tín tuổi đã cao (trong 397 người có uy tín của tỉnh hiện có 89% người trên 60 tuổi). Điều này khiến cách tiếp cận thông tin của người uy tín còn chậm, việc am hiểu pháp luật còn hạn chế, ảnh hưởng đến kết quả thực hiện nhiệm vụ được giao và việc tham gia các hoạt động chung của người có uy tín trên địa bàn tỉnh. Tại Hội nghị “Gặp mặt người có uy tín trong đồng bào các dân tộc thiểu số (DTTS) tỉnh Quảng Nam năm 2019” do Ủy ban MTTQ Việt Nam tỉnh Quảng Nam tổ chức, nghệ nhân ưu tú Blin Hạnh (huyện Nam Giang, tỉnh Quảng Nam) đã cho hay: “Hiện nay, hoạt động của những người già làng, người uy tín tại địa phương chưa rõ ràng, thiếu thông tin. Do đó, rất mong các cấp chính quyền cung cấp đầy đủ thông tin để các vị già làng có cơ sở tuyên truyền các chủ trương của Đảng, chính sách pháp luật của Nhà nước đến với đồng bào DTTS”³.

Trong khi đó, già làng thường xuyên tham gia các hoạt động tuyên truyền, hòa giải, địa bàn chủ yếu ở vùng núi, địa hình khó khăn nhưng không được hỗ trợ chi phí hoạt động. Đây là một khó khăn đối với già làng trong quá trình thực hiện nhiệm vụ được giao. Vì vậy, rất cần có sự điều chỉnh, bổ sung về chính sách để tiếp tục phát huy vai trò của già làng, người có uy tín trong đồng bào DTTS.

Chính vì vậy, trong thời gian tới, Tỉnh ủy tiếp tục chỉ đạo các cấp ủy đảng, chính quyền nhận thức đúng vị trí, tầm quan trọng của đội ngũ già làng, trưởng

bản, định hướng và phối hợp tuyên truyền thực hiện tốt các nhiệm vụ, bồi dưỡng lập trường tư tưởng, chính trị thông qua việc tuyên truyền đường lối, chủ trương của Đảng. Thường xuyên cung cấp thông tin cần thiết về tình hình thời sự chính trị, kinh tế - xã hội, quốc tế, trong nước và địa phương, âm mưu, phương thức, thủ đoạn hoạt động của các thế lực thù địch, các chủ trương, chính sách của Đảng, pháp luật của Nhà nước, nhất là chính sách phát triển kinh tế - xã hội liên quan đến vấn đề dân tộc, tôn giáo... để các già làng, người có uy tín có điều kiện nghiên cứu, nâng cao nhận thức và đóng góp tích cực vào công tác tuyên truyền, vận động nhân dân thực hiện đạt kết quả tốt. Trước mắt, cần xây dựng được hệ thống những tiêu chí, chuẩn mực về già làng, trưởng bản. Đối với những người có uy tín, đủ tiêu chuẩn nên giới thiệu và bổ trí họ làm trưởng bản, vào thành viên Mặt trận Tổ quốc các cấp, các tổ chức hội, tham gia là đại biểu Hội đồng nhân dân ở cơ sở. Những già làng, trưởng bản có uy tín, nhiệt tình hoạt động xã hội, tham gia tích cực hoạt động và có nhiều đóng góp cho phong trào làng, bản cần có chế độ động viên, khen thưởng kịp thời, thực hiện có hiệu quả “Đề án hỗ trợ bảo tồn, phát huy văn hóa đặc trưng các DTTS trên địa bàn tỉnh Quảng Nam giai đoạn 2018 - 2025”.

1. Vinh Anh: *Già làng, người có uy tín trong cộng đồng: “Cầu nối” hữu hiệu*, <https://baoquangnam.vn/xa-hoi/gialang-nguoi-co-uy-tin-trong-cong-dong-cau-noi-huu-hieu-127891.html>.

2. Phương Cúc: *Những già làng lưu giữ văn hoá Cơ Tu*, <https://vov.vn/van-hoa/nhung-gia-lang-luu-giu-van-hoa-co-tu-839565.vov>.

3. <http://www.cema.gov.vn/tin-tuc/tin-hoat-dong/hoat-dong-cua-cac-ban-dan-toc/quang-nam-gap-mat-nguoi-co-uy-tin-trong-dong-bao-cac-dan-toc-thieu-so-nam-2019.htm>.

VAI TRÒ CỦA NÔNG DÂN TRONG QUÁ TRÌNH XÂY DỰNG...

Tiếp theo trang 21

1. C.Mác và Ph. Ăngghen: *Toàn tập*, Nxb CTQG - ST, H, 1995, t. 22, tr. 715.

2. Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh: *Giáo trình Cao cấp lý luận chính trị môn Chủ nghĩa xã hội khoa học*, H, 2021, Nxb LLCT, tr. 212.

3. Ban Chấp hành Trung ương: *Nghị quyết số 19-NQ/TW về nông nghiệp, nông dân, nông thôn đến năm 2030, tầm nhìn đến năm 2045*, H, 16-6-2022.

4. <https://cand.com.vn/ban-tin-113/tam-giu-hinh-su-74-doi-tuong-trong-vu-gay-roi-o-dak-lak-i697538/>.

5. <https://vneconomy.vn/nong-nghiep-tay-nguyen-pha-t-trien-tuy-tien.htm>.

6. Dan Senior and Saul Singer: *Quốc gia khởi nghiệp - Câu chuyện về nền kinh tế thần kỳ của Israel*, Nxb Thế giới, 2013, tr. 426.